

Találkozásaim Picassóval

Velence utcáit jártuk... Kő és víz volt mindenfelé, amerre a szem el látott. Kövel borított keskeny utak, hidak a csatornák fölött. Egyike volt azoknak a pillanatoknak, amikor éppen céltalanul bolyongtunk. Csak úgy szivni ennek a csodálatos városnak a víz árasztotta furcsa szagát, elvegyülni az emberek között, akik nagyrészt ugyanúgy idegenek voltak, mint mi, hallgatni a különféle lejtésű beszédek dallamát, nézni az arcokat, az épületeket, s belélegezni ezt a mindenünnen áradó méltóságteljességet, elmélázni a történelmen. Egyszerre a számtalan keskeny betérő egyikénél egy szokatlan, maga mögött zöldet sejtető, éppen akkor nyíló vasrácsos kapuval találtuk szembe magunkat... Véletlenül vettük észre a felírást: Peggy Guggenheim gyűjteménye. Hetente csak kétszer, délutánonként lehet megtekinteni. S íme, itt vagyunk... Kint a parkosított udvaron: Max Ernst-, Arp-, Moore-szobrok. Jobbra, a feltérőnél Brâncuși Tűzmadárja. Egy Archipenko. Majd bent, a folyosószerű első teremben Moholy Nagy László-, Braque-, Mondrian-képek, és végül... Picassók.

Ekkor már lázban voltam. Itt állok — valóság ez! — szemben a XX. század egyik legnagyobb művészeinek a munkáival. A váratlan lehetőség tetted-e, a kellemes nyári nap derűje, a víztől csillogó város varázsa? — nem tudom, de valahogy úgy voltam, mint a rabszíjon tartott állat, amikor elszabadul, és nem tudja, jobbra fusson-e vagy balra, előre vagy hátra hirtelen jött örömeiben. Addig sohasem gondoltam arra, hogy szeretem-e vagy sem Picassót. De éltek bennem az ezerfelőlről hallott fenntartások, vádak, elmarasztalások nyomai. Hogy torzításaival széttörte a megszokott harmóniákat, s vele kezdődött meg a művészet dekadenciája. És mégis minduntalan az ő munkáihoz tértem vissza. Nyugtalanítottak... Az egyik most is világosan áll előttem. A tenger végtelen, tiszta kékje, az előtérben két hatalmas asszony-monstrum, mint valami dinoszauruszok, akiket furcsa tökéletlenséggel raktak össze előregyártott hasábos és hengeres elemekből. A látóhatár pereméről mintha egy ugyancsak előregyártott fej-elem, valami szfinx tekintete suhanna végig a tenger végtelenjén. A mindenség áradt a képről. Végtelen nagy nyugalom és — szépség. Az előző napokban a Velencei Biennálé anyagát láttuk, s tele voltunk lehangoltsággal, hiszen számtalan jelét láttuk a rút kultuszának. Picasso munkáin az volt a meglepő, hogy bármennyire torzítson is, bontsa fel bárhogy is a formákat, cserélje össze az elemeket, mégis harmóniát árad képeiről. Újszerű rend. A mai korba oltott szépség. Nem tud, sohasem tud hátat fordítani az embernek. Erről győztek meg a későbbi élmények. Párizsban, Londonban, Amszterdamban, Münchenben és mindenütt, ahol munkáival találkoztam.

*

A legnagyobb lehetőséget az életmű összefüggéseinek tanulmányozására a párizsi Modern Művészetek Múzeuma adta. Több teremben sorakoznak egymás mellett a művek, nagyjában kronologikus elrendezésben. Braque-hoz viszonyítva, aki a szomszéd termeket foglalja el, Picasso mintha kevésbé volna

nemes. De sokkal nyugtalanabb, csapongóbb, egzaltáltabb, mint akit benső tűz hajt, soha nem szűnő szenvedély; még akkor is, amikor kubista formában darabokra hull az ember, tulajdonképpen csak álcázza, elrejtí elki vonásait, a háttérben viszont ott sejtjük őket. Feltevődött bennem a kérdés: az a művész, aki kék és rózsaszín korszakában olyan nemesen szép vonalvezetésű, rezgő-finom színvilágú, klasszikus harmóniájú képeket alkotott, mint A három holland nő, vagy az Ülő nő aktja, s felülmúlta Renoirt és Toulouse-Lautrecet, aiktól annyit tanult, miért kezdte keresni a még újabb harmóniákat? Miért választotta magának az Avignoni kisasszonyok korszakának gótikusan kubisztikus, primitíven nyugtalan purgatóriumát, miért rúgta fel a hagyományos szépségideált, hogy mást keressen a maga számára? És hányszor tette ezt?! Tulajdonképpen nem is az volt a fontos számára, hogy egy feltárt, felvillantott út lehetőségeit kiaknázza, hanem hogy újabb és újabb irányokban nyisson kapukat! Szinte évenként, sokszor még sűrűbben váltogatja stílusait. Elrugaszkozik, hogy közben-közben mindig visszakanyarodjék, akármilyen messze is jutott el, az ő s forráshoz, az emberi testhez. A formabontó munkák társaságában reális tanulmányok. Néha masszív tömegeket ábrázol, máskor elveti a perspektívát, és teljesen síkba vetíti, sík lapokból építi fel a látványt.

„En nem a természet után, hanem előtte és vele együtt dolgozom“ — írta egyik vallomásában. Klasszicista korszakában valósággal misztifikálja az embert. Paul Éluard feleségének arcképe trecentosan egyszerű, mélyen humanus. Egyik korszakának az eredményeit beleépíti a következőbe. Kubizmusa után már ki meri teríteni az arcot, meg meri mutatni egyszerre mindkét oldalról. Az egyéniségjegyek egymástól messze-különböző munkáit is összefogják. Ilyen egyéniségjegy például a bámulatos rajztudás. Szépen ívelő vonalrendszerekből épülnek fel a képek. S a színek! Hol szikráznak a vörösek, narancsok, zöldek, hol visszaszorulnak a szürkék és a feketék mögé. Ime, a nagy művész! A funkcionának, a mondanivalónak rendel alá mindent. Képein egész szimbólumrendszereket épít ki, nem egyszerű látványfestészetet alkot. Ő, a francia művész nem a francia hagyományokat követi e tekintetben. Ott van benne a szüleitől örökölt spanyol láz, temperamentum, szenvedély.

*

Az amszterdami Stedelijk Múzeumban egy 1912-ből való plasztikáját is láttam. Műanyagdobozban fadarabkákból összerakott dekoratív kompozíció. Ugyanolyan, amilyet ma, 1972-ben is nagy előszeretettel csinálnak világszerte. Vannak művészek, akik ebben élnek ki magukat, akiknél ez a megtalált nagy lehetőség: elszakadni a formázás hagyományaitól, a valóságból vett tárgyak felhasználásával szerkeszteni egyéniségünket kifejező kompozíciót. S ő már ez előtt fél évszázaddal megvalósította ezt, majd túl is lépett e lehetőségeken.

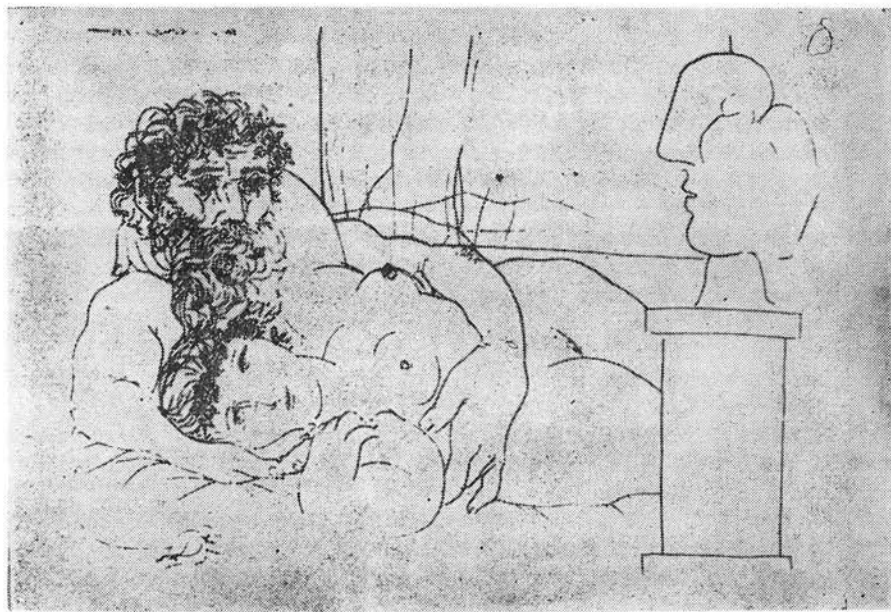
Igen. Ez volt Picasso. Aki szélsőségek között hanykolódón, örökké felajzott, vibráló, rángó idegszálakkal száguldott keresztül a század első hét évtizedén. S úgy lépett be a nyolcadikba, saját életének tizedik évtizedébe, hogy még mindig alkotott. Mindig tudott újat is mondani. Szelleme soha ki nem égett, s most, hogy a halál elől ő sem tudott kitérni, a következő évtizedek és évszázadok fogják eldönteni, meddig fog még a nyugtalan szellem visszazárándokolni hozzá, felfrissülést, hitet és erőt meríteni ahhoz, hogy sohasem szabad megtorpanni, hogy szembe kell néznünk a lehetetlennel is, mert az ember azért születik a világra, hogy győzzön.

Az ő nagy példája: a győzelem! Az, hogy még a pokol mélyére ereszkedve is meg kell maradnunk embernek, nem szabad feladnunk emberségünk hűtét. Minotauruszokkal való küzdelmében is megtermékenyül a szépség, és diadalmaskodik az emberi szellem...

*

Sokat alkotott. Szinte megszámlálhatatlanul sokat. Művei szét vannak szórva a világ szinte minden múzeumába, egy részük pedig ezután találja majd meg a helyét. Én ennek a hatalmas életműnek csak egy nagyon kis hányadával állhattam szemtől szemben. De ilyenkor mindig az volt az érzésem, hogy találkoztam Picassóval, s végtelenül boldog voltam, hogy együtt lehetek vele. Halála megrendít, de nem hangol le. Hiszen az út továbbra is nyitva áll — feléje. Hozzá.

Gazda József

Pablo Picasso rajza